

Budapesti Levéltári Mozaikok

2022/15. szám

DOI: [10.56045/BLM.2022.15](https://doi.org/10.56045/BLM.2022.15)

ISSN 2939-6921

URL: <https://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2022/11/17/leveltari-mozaikok-72/>

JAKAB RÉKA Pest és a városegyesítés

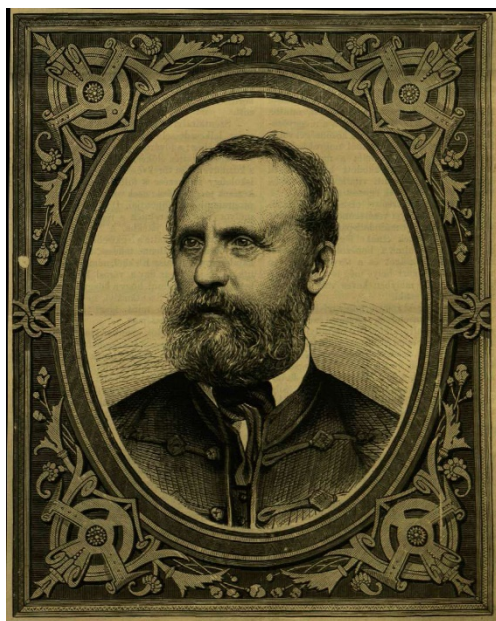
A két főváros egyesítése idején Pest város gazdasági fejlődésének, urbanizációjának és népesség-növekedésének dinamizmusa jócskán megelőzte Buda városét. Ennek ellenére sem kísérte egyértelmű lelkesedés a kormányzati szinten, de a korábbi városatyák által is megfogalmazott igényt egy egységes főváros létrehozására. A cikk a fővárosi törvény megalkotását megelőző vita pesti aspektusait ismerteti.

Kulcsszavak: Pest, urbanizáció, főváros, törvényhatóságok rendezése, városegyesítés, Szentkirályi Móric, Gerlóczy Károly, virilizmus, főispán, Jókai Mór, sajtó, 34-es bizottság

A város helyzete az egyesítés előtt

A két főváros egyesítését megelőzően Pestet az 1867-ben megválasztott városvezetés irányította. Ezen a tisztújításon a nagy- és középpolgárság által támogatott Deák-párt került többségbe, melynek országgyűlési képviselőjét, [Szentkirályi Móricot](#) választották polgármesterré. Az ekkor alakult városi képviselőtestület egészen 1873-ig, az első egyesített fővárosi testület összeüléskéig működött.

A városi hatóság még az 1848:XXIII. tc. szerint szerveződött önkormányzatiság alapján állt, ami nyilvánvalóan önmagában is reformra szorult, de ezen túlmenően egy rohamosan növekvő nagyváros igényeit sem volt már képes kiszolgálni, és a korszak új kihívásainak sem volt képes megfelelni.¹

1. kép. Szentkirályi Móric, Pest város polgármestere, 1867–1869.
([OSZK DKA-034913](#))

Az 1850-es évek közepétől Pest város lakossága ugrásszerű növekedésnek indult, összefüggésben a gazdasági fejlődéssel és az általa generált tömeges beköltözéssel. A Duna balparti leendő főváros egyértelmű vezető szerepe Budához képest e növekedésben is megmutatkozott. Bő tíz év alatt, 1869-re a népesség száma 136 566 főről 202 293 főre nőtt, amikor a Duna jobb partján ekkor mindössze 67 000 lakos élt.² Az 1851. évi népszámlálás etnikai összetételre vonatkozó adatai Budán (és Óbudán) a német ajkú lakosság túlsúlyát mutatta (csaknem négyszerese volt a magyarokénak), ugyanekkor Pesten a magyarok és németek aránya a népességben belül közel azonos volt. Az idegen ajkú népesség nagyobb arányú asszimilációja és magyarosodása csak az 1860-as évek második felében indult el.³ A népesség növekedése felgyorsította az urbanizációt, növekedésnek indult a házak száma, azokon belül az emeletes épületek aránya, új funkciójú épületek magasodtak, felgyorsult a köz- és

¹ Vörös 1978. 259–260. p.

² Vörös 1978. 185. p.

³ Az 1851. évi összeírás nem vette számba a városban lakó ún. idegen népességet, akik többsége már nem volt német anyanyelvű, ugyanakkor a népesség 10%-át kitevő zsidó lakosság nagy része ekkor még németül beszélt. Vörös 1978. 239–241. p.

magánépítkezés. Mindezek a városigazgatás funkcióbővítését is eredményezték, a közművek, közvilágítás fejlesztésére, a csatornahálózat kiépítésére és bővítésére volt szükség.⁴

A nagyvárossá válás és a gazdasági fejlődés együtt járt az anyagi alapok és a hitelek, illetve beruházások növekedésével, amivel szemben egy elavult városigazgatási szervezet állt.

Pest város országos vezető szerepe, főváros-jellege tehát nem volt kérdés a kortársak számára.

2. kép. Rudolf Alt: Budapest látképe. Színezett litográfia.
([MNM TK Grafikai Gyűjtemény T.2202.](#))

A törvényhatóságok ügye

A köztörvényhatóságok országos rendezése a kiegyezéstől kezdve napirenden volt, de a kiegyezési tárgyalások elhúzódása miatt a városok reformja is késett. Pest város vezetése a törvényhatóságok rendezését szabályozó törvény parlamenti előkészítésekor proaktív magatartással igyekezett elérni, hogy a születő törvényjavaslat figyelembe vegye a város különleges viszonyait. Elébe kívántak menni annak, hogy a főváros különleges státuszát figyelmen kívül hagyó törvény szülessen. Pest vezetői időben felismerték, hogy a városok korábbi önkormányzatiságát szűkítő törvényhozói szándékkal szemben minél jobban artikulálni szükséges a város sajátosságait, és ebből fakadóan az eltérő szabályozás szükségességét. Törekvésük elérését nagyban segítette, hogy a törvényhatóságok rendezésének kérdését nemcsak politikai vita tárgyává tették, hanem konkrét igazgatási javaslatokat is letettek az asztalra. [Gerlóczy Károly](#) pesti tanácsos a közigazgatásban szerzett tapasztalatai alapján, figyelve az alkotmányos és a helyi viszonyokra, továbbá más nagyvárosok rendszerére, kidolgozott egy törvényjavaslatot Pest város törvényhatósági szervezetének újjáalakításáról,

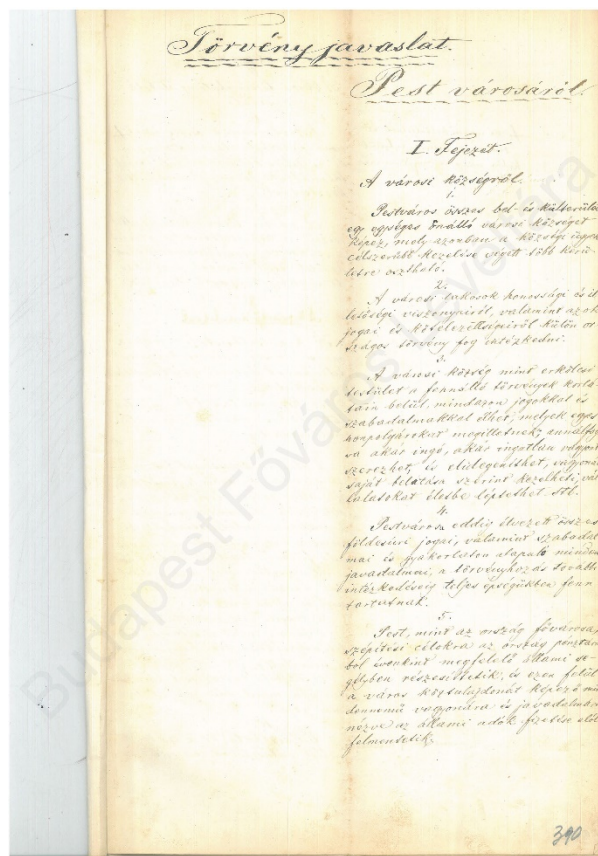
⁴ Vörös 1978. 193–195., 203–205. p.

amit a város emlékirat formájában beterjesztett az országgyűlés és a kormány elé. Gerlóczy meggyőződése volt, hogy a város fejlődésére, szellemi és anyagi érdekeinek megóvására befolyással van a városi törvényhatóság szerkezete és hatásköre. Tárgyalási alapként tekintett városigazgatási koncepciója már reflektált a nagyvárosi státuszból eredő társadalmi igényekre. A javaslat hangsúlyosan kiemelte, hogy külön közigazgatási törvény vonatkozzon Pestre, amit ki lehetne „Buda testvérvárosra” is terjeszteni. Fontos elem volt annak felvetése, hogy tekintettel Pest fővárosi státuszára, a többi törvényhatóságtól külön kezelt fővárosi rendezés azért is szükséges, mert a törvényben garantálni szükséges a fővárosi funkció ellátását biztosító források országos költségvetését is.⁵

3. kép. Gerlóczy Károly pesti tanácsnok portréja
([FSZEK Budapest Képtár, képszám: 040007](#))

⁵ Gerlóczy Károly tanácsnok törvénytervezete Pestváros hatósági szervezetének újjáalakítása tárgyában, 1869. október 31. Gárdonyi 1913. 28–39. p.

4. kép Gerlóczy Károly pesti tanácsos törvényjavaslata Pest városáról.
(BFL IV.1303.f XI-65/1868 1869. október 31. 390–411. p.)

A város szerepe az egyesítés előkészítésében

A két város belső igazgatásának egyesítésére vonatkozó tárgyalások a Belügyminisztérium koordinálásával 1871 márciusában kezdődtek meg. A törvénytervezet nyolc hónapig tartó tárgyalásokat követően 1871. november 9-én jelent meg, vitája pedig egy éven át tartott.

A belügyminiszter által benyújtott törvényjavaslat már kimondta a városok egyesítését.⁶ Pest város közgyűlése elégedetlen volt a javaslattal, véleménye szerint az egyesítést nem szabad együtt tárgyalni a rendezéssel, mert az egyik vagyoni és gazdasági kérdés, a másik pedig közigazgatási. Konkrét kifogásuk négy nagyobb témában volt: azonnali egyesítés, virilizmus (vagyonosoknak, legnagyobb adót fizetőknek nagyobb képviselőlet biztosító) intézménye, tisztviselők közgyűlési jelenlétének és szavazati jogának kérdése és a főispáni intézmény.⁷

A városi törvényhatóság az országgyűléshez 1871. november 25-én benyújtott feliratában kifejtette, hogy az azonnali egyesülést nem tartja még időszerűnek, ezért kifogásolta, hogy a javaslat előbb mondja ki tényként az egyesítést, mintsem, hogy az előzmények tisztázása megtörténne. A felirat állásfoglalása jól tükrözte, hogy a városi közgyűlés többsége korántsem értett egyet a belügyminisztériumi ankétbizottságba meghívott pesti küldöttekkel, akik már

⁶ Az előzményekről lásd Sipos András cikkét: <https://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2022/11/02/leveltari-mozaikok-70/#more-2449>

⁷ BFL IV.1303.f XI-65/1868. Pestvárosi közgyűlési határozata az egyesítés ellen emelt kifogások tárgyában, 1871. november 25.

1871 tavaszán az egyesítés mellett foglaltak állást.⁸ Előzetesen egyezsége kívántak volna jutni például a fővárosi jövedelmek kérdésében, hogy ti. a városok közvagyonra és tartozása egyesüljön-e, ez ugyanis alapvetően meghatározza a leendő főváros egységes kormányozhatóságát. Először el kell minden akadályt hárítani, az egyesítést közigazgatási úton elő kell készíteni. Ilyen akadály a két város közötti egyszerű átkelés hiánya, amitől függ az, hogy a két város „polgárainak magánviszonyai” összefűződjenek. Csak azt követően szabadna a két városnak egyesülni, ha a budai ember Pesten, a pesti pedig Budán teljes jogú polgárnak érzi magát, mely folyamat csak azáltal tud megindulni, ha a két város közötti közlekedés ingyenessé válik. A fővárosi rendőrség államosításával egyetértettek, a virilizmus bevezetését azonban egyáltalán nem tartották szükségesnek, sőt, inkább káros következményekkel járóknak, mert az értelmiség rovására a vagyonosoknak érdem nélküli előjogot adna.

A törvényjavaslat közgyűlésről szóló fejezetében foglaltakat Pest határozottan ellenezte: nem kívánták a teljes hivatali személyzetre és tisztviselői karra kiterjeszteni a közgyűlési jelenlét és felszólalás jogát. A megyékhez hasonlóan, a belügyminiszter javaslatára a király által a város élére kinevezett *főispán* intézményének bevezetését nem tartották összeegyeztethetőnek a parlamentáris kormányzással, úgy vélték, a törvény túl nagy hatalmat biztosítana a főispánnak a törvényhatóság vagyoni és személyi ügyeibe való beavatkozásra, ezért e méltóság teljes mellőzését kérték. Ehelyett – véleményük szerint – az államhatalom fővárosi képviseletét egy főpolgármester kellene betöltse, akit az uralkodó nevez ki, de azáltal, hogy a fővárosi közgyűlés három jelöltje közül, a főváros közönségének is biztosítana némi befolyást. A város élén ekkor már Gyöngyössy Alajos állt főpolgármesterként az 1869-ben lemondott Szentkirályi Mór helyett. A feliratot ő és Forgó István, Csengey Endre, Vétsey Sándor, Szitányi Izidor, Srányi János képviselők jegyezték.⁹

⁸ Erre vonatkozóan lásd [Sipos 2022](#). 1871. április 25-i ankétülésről írott rész.

⁹ BFL IV.1303.f XI.65/1868. Pest város törvényhatóságának felirata az országgyűléshez a főváros egyesítésére vonatkozó törvényjavaslat tárgyában, 1871. november 25.

5. kép. Pest város felirata az országgyűléshez a két főváros rendezésére vonatkozó törvényjavaslat ügyében, 1871. november 25. (BFL IV.1303.f XI-65/1868 599–610. p.)

Decemberben a pesti közgyűlés Mátyus Arisztid városi képviselő indítványára egy 12 tagú bizottságot küldött ki, hogy a másik két város hasonló bizottságaival egyeztetve, tegyenek javaslatot a vagyoni érdekek összeegyeztetésére és egyesítésére, a közigazgatási terhek viselésének mikéntjére, a közjövödelmek és javadalmak kezelésére.¹⁰

Gerlóczy Károly januárban pontokba szedte az egyesítés alapját képező legfontosabb kérdéseket, ti. a jövőendő főváros pénzügyi háztartásának alapját képező vagyoni helyzetet. Olyan húsba vágó kérdéseket kellett eldönteni, hogy egyesítsék-e a községi vagyont? Ha igen, hogyan egyeztessék össze a három városban rendszeresített különböző adókat, javadalmi

¹⁰ BFL IV.1303.f XI-65/1868. Pest város törvényhatóságának átirata Buda városához az egyesítés előkészítése tárgyában, 1871. december 20.

díjakat, a közigazgatási, eljárási és építési díjakat, a közművek és infrastruktúra fejlesztését szolgáló járulékokat? Ha nem, akkor az egyes városok milyen kulcs szerint viselik a közös közigazgatás költségeit? Szükségesnek látta a helyhatósági szabályok összevetését és egyöntetűvé tételét is.¹¹

Szentkirályi Móric, aki már 1867-ben és 1871-ben is az egyesítés Pestre nézve leselkedő veszélyeiről írt, aminek okát elsősorban Buda elmaradottságában, fejlődésképtelenségében és német voltában látta,¹² 1872 januárjában újra akcióba lépett. 2000 pesti polgár nevében kérvényt nyújtott be közvetlenül az országgyűlési képviselőházhoz a fővárosi törvényjavaslat módosítása érdekében. A pesti polgárok, az ügyben a leginkább érintettebbeknek tekintve magukat, azt hangsúlyozták, hogy „a törvény üdvös hatást csak akkor gyakorolhat, ha azoknak megnyugvásával találkozunk, kikre nézve közvetlen kötelező erővel bír.” Alapvető észrevételük volt, hogy a külön törvény is tartalmazza azokat az intézményeket, amelyek korlátozzák a városi önkormányzatiságot: virilizmus, főispán és az összes tisztviselő szavazati joga a közgyűlésen. A kormányt, azaz a végrehajtó hatalmat képviselő fővárosi főispáni tisztség létrehozását szükségtelennek ítélték, feladatait a polgármesterre ruházták volna, akit a tisztújító gyűlés választ, de megerősítésének jogát fenntartották volna a belügyminiszter számára.¹³ A virilizmus és a tisztviselők szavazati joga, valamint a városok egyesítése tekintetében egyetértettek a közgyűlés kifogásaival. A rendőrségről szóló rész tekintetében azt javasolták, hogy az állam vagy vegye át a rendőrség egységes kezelését a városokban az aktuális személyzettel együtt, vagy a rendőrségek maradjanak a városok hatóságánál, a hivatalnokok pedig legyenek városi tisztviselők.¹⁴

A vitában hallatta hangját a Jókai Mór elnöklete alatt álló pesti szabadelvű ellenzék is. Az egyesítés mielőbbi végrehajtását hangsúlyozva, figyelmeztettek, hogy azt meg kellene előznie a három város külön vagyonának egységes kezelése és egyesítése, valamint a közlekedés fejlesztését akadályozó lánchídi szabadalmak eltörlése. A törvényhatóság rendezésével kapcsolatban kifogásolták a virilizmust, mint amely nem illik bele a főváros demokratikus szervezetébe. A tervezett választási rendet sem helyeselték, mert „csak a lehető legszélesebb alapra fektetett választás az, amely a politikai jogok csonkítatlan gyakorlatára teljesen érett fővárosi polgárok jogos igényeit kielégítheti.” Ezért a virilizmus mellőzését kérték, a választójog kiterjesztését minden 20 év feletti, legalább egy éve valamelyik városban lakó, írni-olvasni tudó polgárra. A tisztviselők közgyűlési szavazati jogát azokra korlátozták volna, akik a bizottmánynak is választott tagjai. A főispáni tisztséget az autonómiát szűkítő, antidemokratikus intézménynek tartották.¹⁵

1872. márciusban a Pesti közgyűlés emlékiratban sürgette a főváros rendezéséről szóló törvényt, nehogy a soron következő országgyűlési választások miatt lekerüljön a napirendről. Áprilisban a törvényt előkészítő bizottság már kompromisszumra hajlott a főispán, a virilizmus és a tisztviselők szavazati joga kérdésében.

¹¹ BFL IV.1303.f XI. 65/1868. Gerlóczy Károly tanácsnok előterjesztése a megvitatandó kérdőpontokról, 1872. január 2.

¹² Czaga 1999. 14–15. p. és Czaga 1998. 36. p.; BFL IV.1314. Szentkirályi Mór különvéleménye, 1871. március 18. Részletesebben lásd: Nagy 2022.

¹³ A megszületett fővárosi törvény végül nem tartalmazta a főispáni intézményt. Helyette a kormány képviselőre, illetve az önkormányzat ellenőrzésére a főispánéval lényegében azonos hatáskörrel létrehozta a főpolgármesteri tisztséget, megkülönböztetve a polgármesteri tisztségtől. A főpolgármestert a közgyűlés választotta a király által kijelölt három személy közül, ő állt a közgyűlés élén. A törvényhatóság végrehajtó szerveként működő tanács élére, szintén a közgyűlés által választva, a polgármester került. Sipos 2008. 11–21. p.

¹⁴ Gárdonyi 1913. 221–224. p.

¹⁵ Uo. 218–219. p.

Szentkirályi Mór novemberben látványos keretek között, a Vigadóban összehívott népgyűlésen még egy kísérletet tett a készülő törvényben foglaltak megváltoztatására. A gyűlésen jelen volt Pest város valamennyi országgyűlési képviselője és a közgyűlés tagjai is. Itt egy kérvényt fogalmaztak meg, amit Deák Ferencnek, mint a Belvárosi országgyűlési képviselőjének kívántak átadni, hogy nyújtsa be a képviselőháznak, amit azonban a politikus nem vállalt. Ez a kérvény a vita középpontjában álló kérdésekben teljesen elutasította a törvényjavaslatban foglaltakat, és követelte a magyar nyelv hivatalossá tételét. A kérvényt végül Wahrmann Mór, Lipótváros képviselője vette át.¹⁶

6. kép. A Hon c. lap tudósítása a pesti népgyűlésről, 1872. november 11.

¹⁶ Buzinkay 1998. 71–72. p.

7. kép. Wahrmann Mór (1832–1892) portréja
([MNM TK Festménygyűjtemény 922.](#))

A fővárosi törvény 1872. november 26-án kezdődő és december 9-ig tartó képviselőházi vitájáról a kormánypárti és ellenzéki sajtó is tudósított, illetve közölte az egyes pártok, csoportosulások véleményét is.¹⁷ A cikkek többsége nem véleményformáló publicisztika volt, sokkal inkább a törvény egyes pontjairól folytatott politikai vita. A kormány véleményét a *Pesti Napló* és a *Reform* (fiatal liberálisok), az ellenzékét a *Hon*, a *Nép Zászlója* ('48-asok) és a *Magyar Újság* (szélsőbaloldal) fogalmazta meg. A lapok 1872. november 4-én kapták meg Miniszterelnökség sajtóosztályától a törvényjavaslat szövegét, amelyet a következő napokban csaknem valamennyien leközöltek.¹⁸ A *Pesti Napló* már előző nap ismertette a törvényjavaslat szövegét.¹⁹

¹⁷ Uo. 61., 63. p.

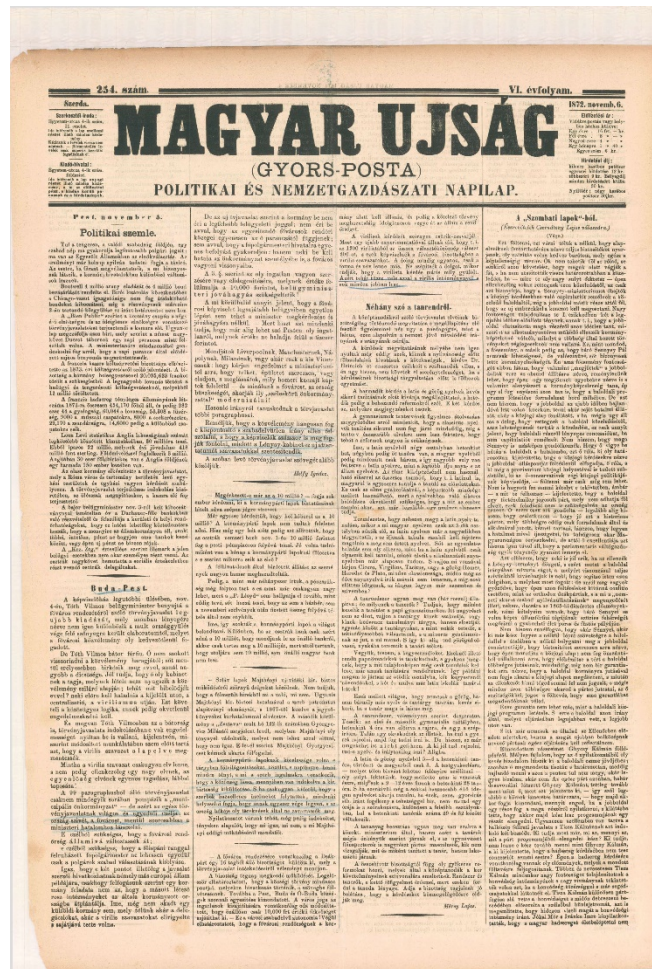
¹⁸ Uo. 66–67. p.

¹⁹ *Pesti Napló* 1872. november 3. Reggeli kiadás, 1. p.

²¹ *Magyar Újság* 1872. november 6. és *A Hon* 1872. november 7.

8. kép. A Pesti Napló által leközzölt törvényjavaslat, 1872. november 3.

A leghevesebb támadás a virilizmust érte az ellenzéki sajtó részéről. Az egyenlőség elvének lábbal tiprását (*Magyar Újság*), valamint a nemzeti elem és a szakértők befolyásának csökkenését (*A Hon*) kárhoztatták ebben az intézményben.²¹

9. kép Helfy Ignác véleménye a törvényjavaslatról, Magyar Újság, 1872. november 6.

Ezzel összefüggésben nagy hangsúlyt esett a születő főváros magyar jellegének követelésére, amit egyébként a kormánypárti sajtó is fontosnak tartott hangsúlyozni.²²

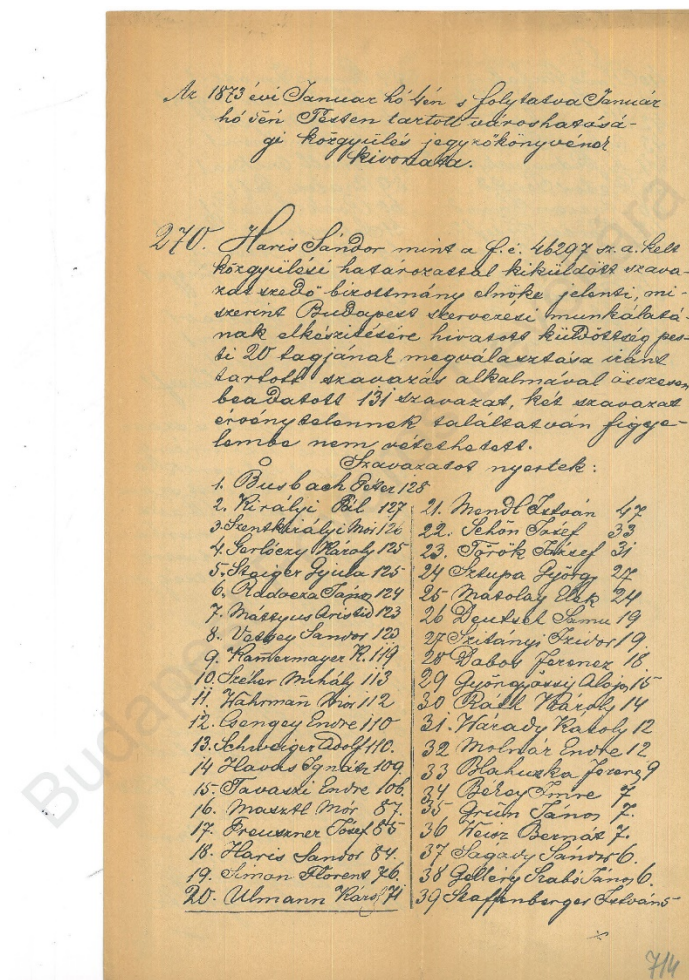
*„Egy idegen főváros, mint kövér pók ül az ország testén, összeköttetéseinek szálaival hálózza körül az egész földet, s a tehetetlen népség életnedvét szívja magába; egy nemzeti főváros ellenben olyan, mint gyümölcs közepén a mag, mely az egésznek legnemesebb része, melybe a faj életcsíráját rejtji s a melyből nyerni szokta periodikus megifjodását. Ezért kívánjuk mi mindenekfölött, hogy Buda-Pestnek magyar jelleg adassék, vagy legalább a mennyire csak lehet, törvényileg megóvassék.”*²³

A törvényjavaslat képviselőházi vitájában Pest város részéről Mátyus Arisztid, Tavaszzy Endre, Havas Sándor hallatta leginkább a hangját, de még Jókai Mór is felszólalt, ám ekkor már nem a Duna bal parti város véleményét és érdekeit képviselték csupán, hanem a leendő egyesült fővárosét.

²² A főváros magyar jellegét erősítő a megalkotott törvény a magyar nyelvet kizárólagos tárgyalási nyelvvé tette: „A közgyűlés tanácskozásai, és egyáltalán a törvényhatóságnak mint az állam fővárosának és minden közegeinek hivatalos ügykezelési nyelve kizárólag az állami hivatalos nyelv, t. i. a magyar.” 1872: XXXVI. tc. 89. §.

²³ Reform, 1872. november 10.

A fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló 1872. évi XXXVI. tc. december 23-i kihirdetését követően Pest város közgyűlése örömmel vette tudomásul a belügyminiszter felhívását a rendezési előmunkálatok elvégzésére létrehozandó ún. 34-es bizottságban való részvételre. Az oda delegálandó 20 tag megválasztására 1873. január 4-én a Vigadóban került sor, másnap Pest város közgyűlése határozatban tette közzé a megválasztott 20 tag névsorát.²⁴ Ezzel megkezdődött a három város egyesítését előkészítő folyamat utolsó szakasza.

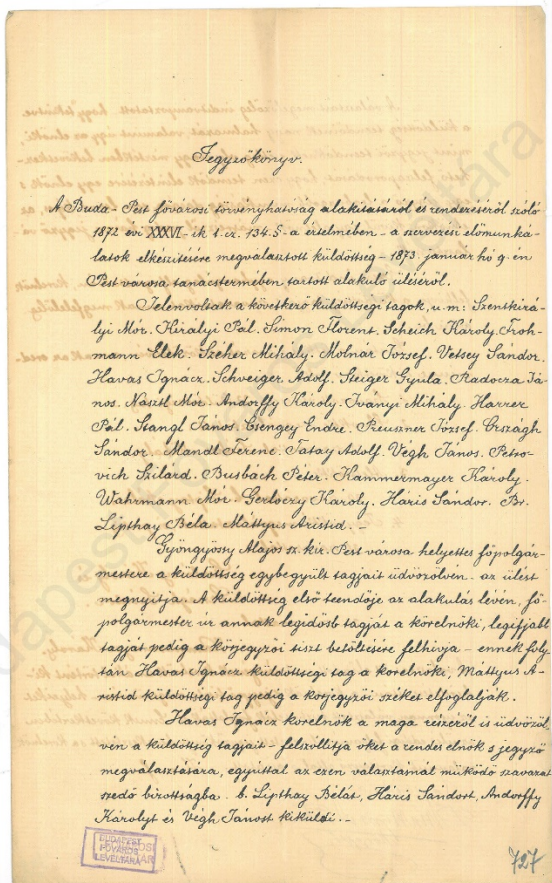

10. kép A 34-es bizottságba delegálendő személyek
(BFL IV.1303.f XI-65/1868 1873. január 4–5-i közgyűlési jegyzőkönyvi kivonat)

A 34-es bizottság 1873. január 9-én a pesti városháza tanácstermében ült össze és kezdte meg munkálatait.²⁵

²⁴ BFL IV.1303.f XI-65/1868 Pest város közgyűlésének határozata, 1873. január 5.

²⁵ A harmincnégyes küldöttség alakuló ülésének jegyzőkönyve, 1873. január 9.

11. kép Jegyzőkönyv a 34-es bizottság alakuló üléséről, 1873. január 9.
(BFL IV.1303.f XI-65/1868 727–728. p.)

12. kép. A régi pesti Városháza épülete. Klösz György, 1890–1910.
([BFL XV.19.d.1 08.013](#))

13. kép. Új házasság. Borsszem Jankó, 1872. november 21.

[\(OSZK DKA-097583\)](#)

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

BFL IV.1303.f: XI-65/1868 Pest város levéltára, az egyesítésre vonatkozó tanácsi iratok
BFL IV.1314 Pest, Buda, Óbuda egyesítésére vonatkozó bizottsági iratok

Nyomtatott források

Gárdonyi 1913.

Gárdonyi Albert: *A főváros egyesítésére vonatkozó okmányok gyűjteménye*. A negyvenedik évforduló alkalmából kiadja Budapest székesfőváros közönsége. Budapest, 1913.

Felhasznált irodalom

Buzinkay 1998.

Buzinkay Géza: Sajtóviták az egyesítésről. In: Szerk. Gyáni Gábor: *Az egyesített főváros*. Budapest, 1998. 60–74. p.

Czaga 1998.

Czaga Viktória: Testvérvárosokból főváros. *Tanulmányok Budapest Múltjából* 27. (1998) 30–38. p.

Czaga 1999.

Czaga Viktória: A főváros egyesítése a budaiak szemszögéből. *Tanulmányok Budapest Múltjából* 28. (1999) 13–21. p.

Nagy 2022.

Nagy János: Buda és a városegysítés. *Budapesti Levéltári Mozaikok* 2022/14.

DOI: [11.56045/BLM.2022.14](https://doi.org/10.56045/BLM.2022.14)

Sipos 2008.

Sipos András: „Dualizmus a főváros élén. A főpolgármesteri és a polgármesteri intézmény, 1873–1950. In: *A főváros élén. Budapest főpolgármesterei és polgármesterei, 1873–1950.* Szerk. Feitl István. Budapest, 2008. 11–26. p.

Sipos 2022.

Sipos András: Az Andrássy kormány és a városegysítés. *Budapesti Levéltári Mozaikok* 2022/13.

DOI: [11.56045/BLM.2022.13](https://doi.org/10.56045/BLM.2022.13)

Vörös 1978.

Vörös Károly: Pest-Budától Budapestig, 1849–1873. In: *Budapest története. IV.* Szerk. Vörös Károly. Budapest, 1978. 117–320. p.

Impresszum

Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára

A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.

Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin

Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint, Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu

ISSN 2939-6921